

única forma de citació: l'infinitiu *cantar*. Aquestes formes, però, tenen afixos que representen categories gramaticals diferents i són, per tant, mots diferents des d'un punt de vista gramatical (cf. § 16).

Els problemes no s'acaben en aquest punt, ja que una única seqüència pot constituir un sol mot o més d'un mot, segons el criteri que hom adopti. La seqüència *ens la comprarem*, per exemple, és un únic mot des d'un punt de vista fonològic, puix que té un únic accent de mot ([ənzləkumprəɾém] / [enzlakomprəɾém]), però són tres mots diferents des d'un punt de vista gramatical, puix que *comprarem* és un verb, i *ens* i *la* dos pronoms que es comporten sintàcticament com a complements d'aquest verb (cf. I, § 8.5). Per a evitar els problemes que planteja la caracterització unívoca d'aquesta unitat, el terme *mot* generalment s'utilitza en un sentit lèxic, però si és necessari per a l'argumentació es diferencia entre el mot lèxic (el mot pròpiament dit) i el mot gramatical o el fonològic. En aquesta gramàtica, doncs, és emprat *mot* amb el sentit de *mot lèxic*, mentre que la referència a *mot gramatical* o a *mot fonològic* és feta explícitament.

2. LES VARIANTS FORMALS: VARIANTS FONOLÒGIQUES I VARIANTS AL·LÒMÒRFIQUES

Els morfemes presenten a vegades diferents variants formals. En uns casos, aquestes variants estan justificades per canvis fonològics, això és, canvis regulars i perfectament previsibles a partir del context fònic. En l'arrel *german-*, per exemple, es produeix l'elisió de la nasal final quan aquest constituent apareix sense cap sufix, com en la forma *germà*, la qual és, doncs, una *variant fonològica* de l'arrel. Aquesta consonant, però, es manté quan l'arrel es combina amb qualsevol sufix amb contingut fònic, com mostren els mots *germans*, *germanet* o *agermanar* (cf. I, § 7.4.2). En uns altres casos, tanmateix, les variants no són previsibles a partir del context fònic i es produeix, per tant, *al·lòmorfia*, o variació condicionada exclusivament pel context morfològic. En les formes verbals *cantava*, *batia* i *dormia*, per exemple, el morfema d'imperfet d'indicatiu presenta variació al·lòmòrfica, ja que té la forma *-va* en el verb de la conjugació I *cantar*, i la forma *-a* en el verb de la conjugació II *batre* i en el de la conjugació III *dormir* (cf. § 18.4.1). Les formes *-va* i *-a* són, doncs, *variants al·lòmòrfiques*.

Les al·lòmorfies poden estar motivades per causes diferents. De vegades es deuen a canvis fonètics puntuals no previsibles a partir del context fònic, com en el cas de l'alternança vocàlica en l'arrel de les formes verbals *venir* i *vine*, o l'alternança vocàlica i consonàntica en les formes verbals *vull* i *vol*. Altres vegades es deu a l'existència de mots cultes i de mots patrimonials procedents del mateix ètim; per exemple, *doble* i *redoblar*, formats a partir de l'arrel patrimonial *dobl-*, enfront de *duplicat* i *duplicitat*, formats a partir de l'arrel culta *dupl-*. Finalment, hi ha casos de *suplició*; això és, de variants que provenen d'ètims diferents i que no mantenen cap semblança formal, com ara les arrels de les formes verbals *aneu* i *vas*.

Per a donar compte de la manca de correspondència entre la forma i la funció d'un mot, sovint s'ha establert la distinció entre *morfema*, com a unitat funcional, i *morf*, com a

unitat formal. Des d'aquesta perspectiva, es pot afirmar, per exemple, que en mots com ara *doble* i *duplicat* el morfema {DOBLE} s'expressa per mitjà dels morfs *dupl-* i *dobl-*, o que el morfema d'imperfet d'indicatiu s'expressa per mitjà dels morfs *-va* i *-a*. Aquesta distinció terminològica, però, no és seguida per tothom, i el terme *morfema* apareix usat sovint per a referir-se tant a la categoria gramatical com a l'expressió formal d'aquesta categoria.

Els canvis fonològics ja han estat analitzats en la part I. A tall de resum, esmentem tot seguit els processos que tenen un caràcter més general i productiu i que podem agrupar entre els que afecten el segment consonàntic en posició final de mot (presentats en les lletres *a-d*), els que tenien originàriament una justificació fonològica però s'han convertit en variacions al·lomòrfiques o parcialment al·lomòrfiques (presentats en les lletres *e i f*) i els que afecten el timbre vocàlic i estan relacionats amb processos de desplaçament de l'accent (presentats en les lletres *g-i*):

a) Elisió de la consonant *n* en els mots aguts (cf. I, § 7.4.2): *germans* però *germà*, *il·lusions* però *il·lusió*.

b) Elisió de la consonant ròtica (cf. I, § 7.4.3): *carreró* però *carre(r)*.

c) Elisió de la consonant oclusiva en grups consonàntics articulats en el mateix lloc (cf. I, § 7.4.1): *alta* però *al(t)*, *pontet* però *pon(t)*, *rumbós* però *rum(b)*.

d) Ensordiment d'obstruents (cf. I, § 7.1): *pudir* però *put*, *pugui* però *puc*, *lloba* però *llop*. A més de l'ensordiment hi ha africació en el cas de la consonant palatal fricativa sonora: *roja*, amb [ʒ], però *roig*, amb [tʃ].

e) L'elisió de la consonant *n* en mots plans amb radicals acabats en vocal àtona quan no van seguits d'un sufix començat per vocal (cf. I, § 7.4.2) ha donat lloc a l'alternança entre formes com *home* i *homenet*, *homenívol*.

f) El canvi de *v* ([v] o [β], segons el parlar) en *u* [w] en posició de coda sil·làbica (cf. I, § 6.4) ha donat lloc a l'alternança entre formes com les següents: *nova*, *novet* però *nou*, *nous*; *movem*, *movia* però *moure*, *mous*; *ombrívol* però *ombriu*.

g) Reducció vocàlica quan s'afegeix un afix tònic (cf. I, § 2.2.1 i I, § 8.3.1): *porta*, amb [ó], però *portella*, amb [u] en oriental i [o] en occidental.

h) Descens de les vocals mitjanes altes o de la vocal central quan la síl·laba següent conté un sufix preaccentual (cf. I, § 8.3.1): *carbó*, amb [ó], però *carbònic*, amb [ó]; *àngel*, amb [ə] en oriental i [e] en occidental, però *angèlic*, amb [é].

i) En els parlars occidentals, ascens de la vocal *a* o [ɛ] en *e* ([e]) en síl·laba àtona final quan està travada per un sufix consonàntic (cf. I, § 2.2.3): *canta* però *cantes*, *cantava* però *cantaven*, *dona* però *dones*, *socialista* però *socialistes*. En els parlars orientals, aquest canvi és purament gràfic, ja que en tots dos casos es pronuncia la vocal neutra [ə].